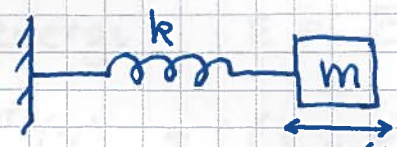

Harmonisk oscillator [PCH 3.5; DTG 2.3.2; IØ 3.4]

Klassisk:

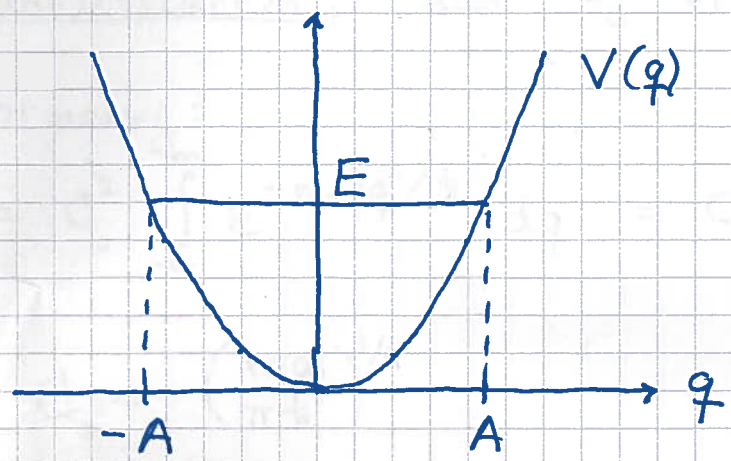
$q(t)$ = utsving fra likevekt

Hookes lov: $F(q) = -kq \xrightarrow{N2} \ddot{q} + \omega^2 q = 0 ; \omega^2 = \frac{k}{m}$

Med f.eks. $q(0) = A$ og $\dot{q}(0) = 0 : q(t) = A \cos \omega t$

$$E = K + V = \frac{1}{2} m \dot{q}^2 + \frac{1}{2} k q^2 = \frac{1}{2} k A^2$$

Potensial: $V(q) = \frac{1}{2} k q^2 = \frac{1}{2} m \omega^2 q^2$

Klassiske
vendepunkter:
 $q = \pm A$

Med QM skal vi som vanlig løse TUSL:

$$-\frac{\hbar^2}{2m} \frac{d^2 \psi}{dq^2} + \frac{1}{2} m \omega^2 q^2 \psi = E \psi$$

Med $V(q)$ symm. om $q=0$ må egenfunk. $\psi(q)$ bli symm. og antisymm. Forventer symm. grunntilstand uten nullpunkter og vekselvis AS og S eksiterte tilstander med økende antall nullpunkter.

Dimensjonsløs koordinat: $x = q \cdot \sqrt{m\omega/\hbar}$

— " — energi: $\varepsilon = E/(\hbar\omega/2)$

$$\text{TUSL: } \psi''(x) + (\varepsilon - x^2)\psi(x) = 0$$

Vi ser (næsten) uten videre at

$$\psi_0(x) = C_0 e^{-x^2/2}$$

er en løsning, siden $\psi_0'' = C_0 e^{-x^2/2} (x^2 - 1)$,

slik at $\varepsilon_0 = 1$ og $E_0 = \frac{1}{2}\hbar\omega$. Dette må være grunntilstanden, siden ψ_0 er symm. uten nullpunkter.

Normering:

$$1 = C_0^2 \int_{-\infty}^{\infty} e^{-m\omega q^2/\hbar} dq = C_0^2 \sqrt{\frac{\hbar}{m\omega}} \underbrace{\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2} dx}_{=\sqrt{\pi}}$$

$$\Rightarrow C_0 = \left(\frac{m\omega}{\pi\hbar}\right)^{1/4}$$

Forventer (vet!) at 1. eksiterte tilst. er antisymm. med 1 nullpunkt; vi prøver/gjetter

$$\psi_1(x) = C_1 x e^{-x^2/2},$$

og innsetting i TUSL viser at ψ_1 er løsning:

$$\underbrace{C_1 (x^3 - 3x) e^{-x^2/2}}_{=\psi_1''} + C_1 (\varepsilon_1 x - x^3) e^{-x^2/2} = 0$$

Tilhørende energiegenverdi: $\varepsilon_1 = 3$; $E_1 = \frac{3}{2}\hbar\omega$

Prøver generell løsning

$$\psi(x) = v(x) e^{-x^2/2}$$

("Potensrekkeметoden")

med polynom

$$v(x) = \sum_{k=0}^{\infty} a_k x^k$$

der vi vet at $v_0 = C_0 = a_0$ og $v_1 = C_1 x = a_1 x$.

Mistenker at eksakte tilstander er vekselvis symm. og antisymm. med økende antall nullpunkter, dvs $v_n(x)$ bør være polynom av orden n , slik at $a_{n+1} = a_{n+2} = \dots = 0$.

Bekreftes ved innsetting i TUSL:

$$\begin{aligned} \psi'' &= \frac{d}{dx} (v' e^{-x^2/2} - x v e^{-x^2/2}) \\ &= (v'' - x v' - x v' - v + x^2 v) e^{-x^2/2} \end{aligned}$$

$$\Rightarrow (v'' - 2x v' - v + x^2 v + \epsilon v - x^2 v) e^{-x^2/2} = 0$$

$$\Rightarrow v'' - 2x v' + (\epsilon - 1) v = 0$$

$$v = \sum_{k=0}^{\infty} a_k x^k \quad ; \quad v' = \sum_{k=1}^{\infty} a_k k x^{k-1} = \sum_{k=0}^{\infty} a_{k+1} (k+1) x^k \quad ;$$

$$v'' = \sum_{k=2}^{\infty} a_k k(k-1) x^{k-2} = \sum_{k=0}^{\infty} a_{k+2} (k+2)(k+1) x^k$$

$$\Rightarrow \sum_{k=0}^{\infty} \underbrace{\{ a_{k+2} (k+2)(k+1) - 2 a_k k + (\epsilon - 1) a_k \}}_{= 0 \text{ for enhver } k} x^k = 0$$

$$\Rightarrow a_{k+2} = \frac{2k + 1 - \epsilon}{(k+1)(k+2)} a_k \quad ; \quad k=0,1,2,\dots$$

- a_0 og a_1 bestemmes med normering av hhv ψ_0 og ψ_1
- a_0 gir a_2 gir a_4 etc ; a_1 gir a_3 gir a_5 etc

Anta at potensrekkene ikke bryter av.

Da blir $a_{k+2} \approx (2/k) a_k$ for store k .

Da er $v(x)$ "praktisk talt" funksjonen e^{x^2} , fordi

$$e^{x^2} = 1 + x^2 + \frac{1}{2!} x^4 + \dots = \sum_{k=0,2,4,\dots} \frac{x^k}{(k/2)!}$$

dvs med

$$\frac{a_{k+2}}{a_k} = \frac{(k/2)!}{(k/2 + 1)!} = \frac{1}{\frac{k}{2} + 1} \approx \frac{2}{k} \quad \text{for store } k$$

Men da divergerer $\psi(x)$ for store $|x|$:

$$\psi(x) = v(x) e^{-x^2/2} \approx e^{x^2 - x^2/2} = e^{x^2/2} \xrightarrow{|x| \rightarrow \infty} \infty$$

Ikke fysisk akseptabelt. Potensrekkene må bryte av.

$$\Rightarrow 2k+1 - \epsilon_k = 0 \quad \Rightarrow \quad \epsilon_k = 2k+1 \quad ; \quad k=0,1,2,\dots$$

$$\epsilon_0 = 1 \quad \Rightarrow \quad a_2 = a_4 = a_6 = \dots = 0$$

$$\text{og } a_1 = a_3 = a_5 = \dots = 0$$

(fordi $a \neq 0$ gir divergent ~~til~~ $v \cdot e^{-x^2/2}$)

$$\epsilon_1 = 3 \quad \Rightarrow \quad a_3 = a_5 = a_7 = \dots = 0$$

$$\text{og } a_0 = a_2 = a_4 = \dots = 0$$

(fordi $a_0 \neq 0$ gir divergent $v \cdot e^{-x^2/2}$)

Generelt: $\epsilon_k = 2k+1$; $U_k(x) = \text{polynom av orden } k$ (71)

Kravet om fysisk mulige løsninger har gitt kvantisert energi:

$$E_n = \frac{1}{2} \hbar \omega \epsilon_n = (n + \frac{1}{2}) \hbar \omega \quad ; \quad n = 0, 1, 2, \dots$$

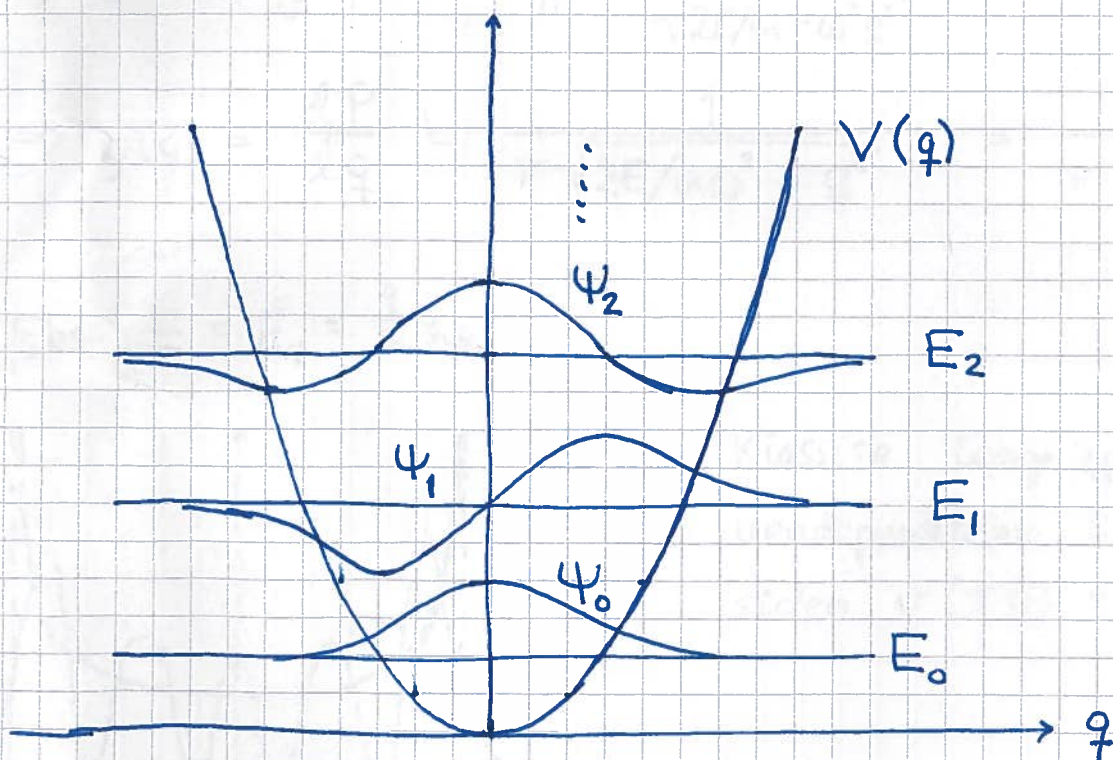
Normerte egenfunksjoner:

$$\Psi_n(q) = \left(\frac{m\omega}{\pi\hbar}\right)^{1/4} \cdot \frac{1}{\sqrt{2^n \cdot n!}} \cdot e^{-m\omega q^2/2\hbar} \cdot H_n\left(\frac{q}{\sqrt{\hbar/m\omega}}\right)$$

Hermite-polynomene:

$$H_0(x) = 1, \quad H_1(x) = 2x, \quad H_2(x) = 4x^2 - 2,$$

$$H_3(x) = 8x^3 - 12x, \quad H_4(x) = 16x^4 - 48x^2 + 12, \quad \dots$$

Sammenligning med klassisk oscillator

[PCH 3.5.5 ; DFG 2.3.2 ; IØ 3.4.2]

- Sannsynlighetsfordelingen

QM: $\rho_n(q) = dP_n/dq = |\psi_n(q)|^2$

Klassisk:

$dP = \text{andelen oppholdstid p\aa } (q, q+dq) = \frac{dt}{T}$

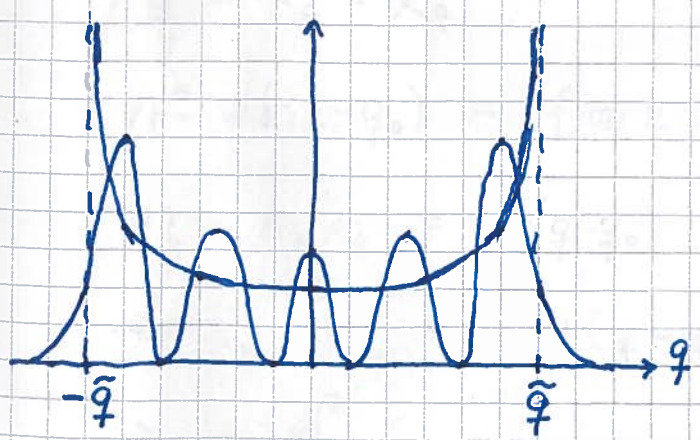
med $T = \frac{2\pi}{\omega} = \text{perioden}$; $dt = 2 \cdot \frac{dq}{v}$ der

$v = \sqrt{2K/m} = \sqrt{2(E-V)/m} = \sqrt{2E/m - \omega^2 q^2}$

$\Rightarrow dP = \frac{2dq}{vT} = \frac{\omega}{\pi} \cdot \frac{dq}{\sqrt{2E/m - \omega^2 q^2}}$

$\Rightarrow \rho(q) = \frac{dP}{dq} = \frac{1}{\pi \sqrt{2E/m\omega^2 - q^2}} = \frac{1}{\pi \sqrt{\tilde{q}^2 - q^2}}$

Eks: $E = E_4 = \frac{9}{2} \hbar \omega$

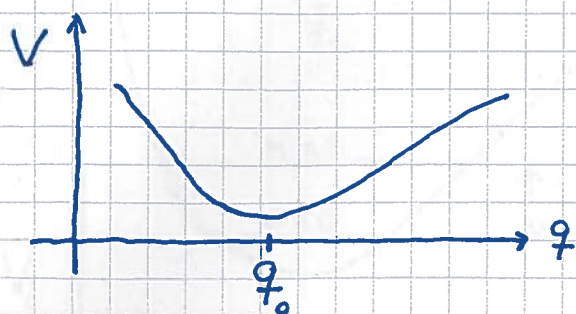

Klassisk lange opphold ved vendepunktene $\pm \tilde{q} = \pm 3\sqrt{\hbar/m\omega}$ siden $v(\pm \tilde{q}) = 0$.

Kvantemek. $\rho_n(q)$ oscillerer, mer og mer med \o st\o kende n, men blir for\o pning mer og mer lik den klassiske $\rho(q)$.

- Anvendelser

Har ofte et tilnærmet harmonisk potensial:

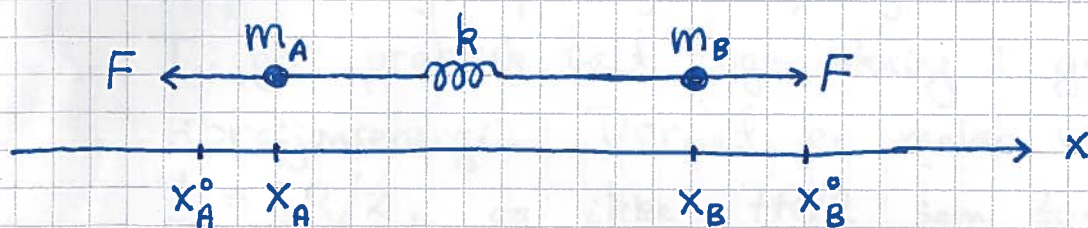
Nær den stabile likevekten:

$$V(q) = V(q_0) + (q - q_0)V'(q_0) + \frac{1}{2}(q - q_0)^2 V''(q_0) \dots$$

$$\approx V(q_0) + \frac{1}{2}(q - q_0)^2 V''(q_0)$$

Dvs: Med små utsving fra likevekt er dette en tilnærmet harmonisk oscillator med $k = m\omega^2 = V''(q_0)$ og energinivåer $E_n = V(q_0) + (n + 1/2)h\omega$ ($n = 0, 1, 2, \dots$)

Eks: Toatomige molekyler

$$q_0 = x_B^0 - x_A^0 = \text{bindingslengde i likevekt}$$

$$q = x_B - x_A$$

$$F = k(q - q_0) = \text{fjærkraft}$$

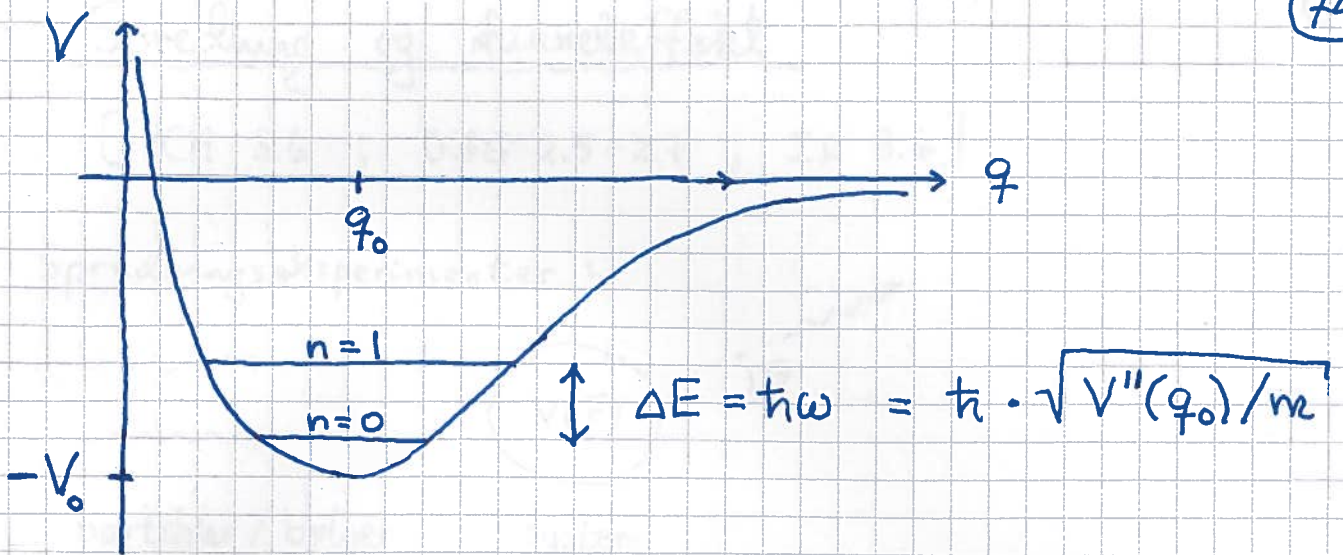
$$N2: m_A \ddot{x}_A = k(q - q_0) ; m_B \ddot{x}_B = -k(q - q_0)$$

$$\Rightarrow \ddot{x}_B - \ddot{x}_A = -k(q - q_0) \left[\frac{1}{m_B} + \frac{1}{m_A} \right] = -\frac{k}{m} (q - q_0)$$

$$\Rightarrow m \frac{d^2}{dt^2} (q - q_0) = -k (q - q_0)$$

dvs enkel harm. osc. med redusert masse m gitt ved

$$\frac{1}{m} = \frac{1}{m_A} + \frac{1}{m_B}$$

Eks: For CO er $f \approx 6.4 \cdot 10^{13}$ Hz, ($m \approx 6.9 u$)
 dvs $\hbar\omega \approx 0.26$ eV, mye større enn $k_B T$ ved
 romtemperatur (26 meV). De fleste molekylene
 i en gass med CO befinner seg da i grunntilstanden
 mhp vibrasjonsfrihetsgradene, og en liten økning i
 T gir praktisk talt ingen økning i gassens
 vibrasjonsenergi. Dermed er molar varmekapasitet
 $C_V = 5R/2$, og ikke $7R/2$ som forventet med
 det klassiske eknipartisjonsprinsippet.

[Kvantisering av rotasjonsenergien diskuteres senere,
 i forbindelse med kvantisering av dreieimpuls.]